

КАНОНІК П. БОЖИК

КОРОТКА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ДЛЯ ВСІХ

Бібліотека БУК-а ч. 15-18.

Йорктон, Саск., 1945.

КОРОТКА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Канадсько-Український Бібліотечний Центр

Канадське Товариство Приятелів України

Торонто – Канада

ПЕРЕДНЕ СЛОВО

6-го листопада 1944 року вечером приніс оцей рукопис під наголовком “Українська Історія” Всеч. Рідних Шкіл і Молоді” Всеч. о. Канонік Пантелей-о. Канонік Пантелеймон Божик, щоб його переглянути. Коли я раївив йому, що не зможу переглянути рукопис скорше як щойно по мойому повороті з Онтеріо, куди відїзджаю на Єпископські Відвідини й З’їзд Молоді, то о. Канонік сказав: “А я думав, що ще цього тижня зможу дати до печатання.” Яюсь Бог так зарядив, що 20-го листопада покликав його до Себе по нагороду, а наш Дорогий Покійний Отець Канонік буде оглядати щойно з другого світу овочі його працюовитого, трудящого пера. “Українська Історія” навїана досвідом цілого його життя, щирою любовію до Українського народу, як і також ніжним привязанням до Католицької Церкви. Є вона також його посмертним виданням.

† НІЛЬ, Єп. Пом.

Вінніпег, дня 29-го листопада, 1944.

о. Пантелеймон Божик

СЛІВЦЕ ДО ЧИТАЧА

Всеч. о. Степан Семчук, голова Брацтва Українців Католиків Канади поручив мені написати дотичну книжку, що її наклад мало покрити згадане Товариство. Зробив це я охотно, бачучи, що такої книжки потрібно в Канаді. Розуміється, що історичні події не всі вичерпані тому, щоб книжка була невелика і мало коштовна, а через се, щоб була доступна для кожного, кому дорога рідна історія

Надіюсь, що книжка стріне своїх читачів і принесе їм духовний хосен і знання рідної історії, котрого знання так дуже нам тепер треба.

Вінніпег, Канада, в день св. Покрова Матері Божої, 1944.

о. КАНОНІК П. БОЖИК

1

2

3

4

5
6
7
8

ПЕРШІ ОСАДНИКИ УКРАЇНИ

В дуже давні часи Україну замешкували різні народи іранського походження, скити, сармати, аляни. Від них і земля українців змінювала свою назву. Пізніше названо її “Русию” або “Русь.” Однак тому, що ту назву присвоїли собі москалі і щоб нею не баламутили себе українці, ми прийняли назву “Україна,” що її всюди вживаємо. Назва Україна так стара як “Русь,” про яку чуємо в піснях, епопеях, що зложив їх сам нарід.

Перші осадники прибули на Україну з Ірану, що є матерю всіх європейських народів, так званими східно-азійськими воротами, т.є. просмиком, що лежить між уральським хребтом і каспійським морем. Між сарматами і алянами скити були відзначаючі працею і фізично сильні. Пятьсот років перед Христом виправився проти скитів перський король Дарій, щоб їх підбити і виперти з українських степів, однак завоювати скитів не міг. Скити, се наші прапредки, з котрих повстав український нарід і інші славянські народи, що розуміють себе мовою і мають деякі подібні звичаї.

Через азійські ворота в давних часах сунули на Україну різні азійські орди, з котрими хоробрі скити мусіли зводити керваві битви; деякі посувались в ті сторони, де тепер знаходиться московщина, а деякі йшли далі на захід. Найбільше відчували скити сильну руку азіята Аттилі, царя гунів, званого “Бичем Божим,” і готів. Аттиля заложив був своє царство на Україні від ріки Волги аж до Німеччини, що проіснувало до 450 р. по Христі.

НАШАДКИ СКИТІВ

У протягу століть, скити розпались на різні племена, що називались: поляни, дуліби, полочани, дреговичі, вятичі, радимичі, деревляни, бужани, хорвати, кривичі, тиверці, карпи, сіверяни, лутичі, венди, свеви, баруси, кашуби і інші.

Назва поляни походить від поля. Се племя жило в тих околицях, де тепер стоїть Київ. Назва деревляни походить від дерева. Назва бужани походить від ріки Буг. Тиверці жили там, де тепер знаходиться Буковина, а там де Галичина жили дуліби і хорвати. В Карпатах жило племя карпи, від них пішла назва Карпати.

Не зі всіх сих племен повстав український нарід. З деяких племен повстали поляки, чехи, серби й інші славянські народи. Венди, свеви, боруси і кашуби частинно злились з німецьким народом і стали німцями.

Кожде племя мало свого вожда, котрому підчинялось і слухало його розказів. У важних справах племена сходились всі разом “на віче,” ухвальновали постанови і їх придержувались. Кий, Щек і Хорив мали бути вождями полян. По переказі мали вони заложити над Дніпром Київ, що відтак став столицею цілої України. Назва Київа пішла від мени Кия.

ВИГЛЯД НАШИХ ПРЕДКІВ, ЗВИЧАЇ,

ІХ ВІРА Й ПРОМИСЛ

Племена, що з них повстав український нарід, були подібні до себе: високого росту, сильної будови, шкіра білява, волосся темно-русяве, очі склисті, лице легко-червоне, сорочки носили з грубого полотна, що самі собі виробляли з конопель, плащі з вовни або з шкіри звірят, опоясані паском, на ногах носили постולי. Хати будували низькі, без підлоги, стіни з глини, вікна без скла, печі без коминів,— стояли далеко одна від другої, часто змінювали місце свого побуту. Пересування з одного місця на друге залежало від сварів і бійки між самими ними за якунебудь справу, і від нападу азійських орд. Деякі оселі для охорони від неприятеля обкопували ровами, або обложували плотом, з тих осель повставали села, а пізніше міста. В озерах і ріках лапали рибу, полювали на диких звірів і їли з них мясо, в дуплах дерев діставали від пчіл мід, їли оріхи, овочі і деякі коріння. Рільництво було в них нерозвинене. Подорожних приймали щиро, уважаючи їх за гостей у своїм домі. Мати щирого приятеля уважали за велику честь. Женихи дівчат викрадали у батьків, або батьки віддавали своїх доньок женихам за якунебудь ціну. При смерті мужа жінка часто за-

вдавала собі смерть, щоб не остатись удовою.

В борбі з напасником були завзяті і немилосердні, трусливість уважалась встидом. У битві з ворогом і польованні на звірів уживали луків або іншого знаряддя, що самі собі виробляли. В подорожах були витревалі, не нарікаючи на голод, холод і спеку.

Не знаючи одного правдивого Бога і Творця, що сотворив світ і все що на нім, уважали своїми богами сонце, місяць, звізди і лискавиці. Гори, долини, ріки, ліси, трави і цвіти, а далі птиці і звірята служили їм немов книгою, з якої читали, що є якась невидима сила, що все те сотворила.

Коли стопився сніг і ріки звільнились від леду, і понеслись степами і пущами запахи весни, збирались над ріку, клякали на березі і чекали сходу сонця. Як сонце сходило і перший промінь заблещив воду, тоді кланялись сонцеві, співали пісні і гуляли, виражаючи тим свою радість. Вірили також в перуна, дажбога, стрибога, велеса і багато інших, що самі собі виробляли з глини, дерева, з бронзу і каміння. Перун в їх розумінню був найстарший бог, що ніби метав з неба громами на людей, зроблений з міді в формі чоловіка, сидів в Києві на високім кріслі, мав срібне волосся і золоті вуса. З побожності палили перед богами птиці і звірята, щоб запобігти в богів ласки для себе.

ПОЧАТКИ ХРИСТІЯНСТВА НА УКРАЇНІ

Літописець Нестор подає, що першим мав голосити слово Боже в Україні святий апостол Андрій Первозванний і на київських горах мав поставити перший хрест та предсказати, що тут буде місто, як матір многих інших міст. При кінці першого століття був в каменоломах на Кримі св. Климент, Папа Римський, що його заслав тудя за християнську ревність римський цісар Траян, котрий був поганином. Папа проповідував засланцям слово Боже і за се власти 102 р. утопили св. Климента в Чорнім Морі. Це був перший мученик за віру Христову на українській землі. Ширили християнство також грецькі кольоністи, що мали свої оселі на берегах Чорного Моря і переймались християнством в Греції, яку відвідували, і передавали нашим предкам, що з ними стрічались.

Року 862 з охридського патріархату в Болгарії прибули на Україну св. Кирило і Methodій. Вони голосили слово Боже нашим предкам настільки успішно, що в однім місті, в Ростові над Доном, охрестили одноразово трийцять і дві особи. Вони вишукали для українців письмо “кирилицю” та перевели Службу Божу св. Івана Золотоустого з мови грецької на мову словянську, що її вживаємо нині по наших церквах. Пізніше поширив Христову віру св. Володимир 988 року і проголосив пануючою по всій Україні.

ЗАЛОЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ І ПЕРШІ КНЯЗІ ЗАВОЙОВНИКИ

Як подає старовинне наше передання, 862 р. предки наші скидали віче в Новгороді і на нім Гостомисл, один з вождів, піддав думку, щоб післати делегатів до шведів, і просити їх, щоб прислали своїх князів, аби прийшли і княжили на Україні. Того року, Рюрик, Синеус і Трувур з дружинниками прибули до Новгороду і почали звідтам організувати наших предків. Земля наша називалася тоді Русію. Війська їхали возами й на конях, а на берегах ріки, щоб переправитись на другий беріг, будували пороми, баржі, які розбирали на другім березі, ложили на вози і їхали далше. Небавом померли Синеус і Трувур. Остався тільки Рюрик, але і він помер 879 р., оставивши по собі малолітнього сина Ігоря, в імени котрого правив Олег, як регент, один з дружинників Рюрикових. Новгород знаходився на півночі, де околиці були незалюднені і мало розвинені, а через се, Олег задумав переселитись до Київa, де було більше населення і вигідніше можна було організувати державу. Діставшись Дніпром під Київ, він підступом викликав тамошніх володарів Аскольда і Дира до берега, буцімто привіз для них дарунки і сказав до них так:

“Я правлю вмiсто малолітнього Ігоря, сина Рюрикового, котрого батька запрошено зі Швеції;

щоб володів цією землею, а хто вас покликав на вождів, щоб правити Київом і околицями?” і при тих словах казав убити Аскольда і Дира, та увійшов до Києва разом з Ігорем і дружинниками. Олег помер 912 р. від вкушення гадина, а Ігор став володарем України, подружившись 903 р. з Ольгою, що була розумна і проворна, зазізнавшись з нею на ловах, коли ходив полювати на диких звірів.

Ольга була перша на Україні з княжого роду християнкою. Її проголошено відтак святою. Ігор був хоробрий, воював греків і других сусідів. Його убили Деревляни 945 р., що жили в лісах недалеко Києва, і котрі довго не хотіли лучитись з київською державою. Від сего часу св. Ольга правила Україною 23 роки, потім правив її син Святослав. Від Святослава були три сини, Ярополк, Олег і Володимир, котрих виховувала св. Ольга, їх бабуня. Від Ігоря починається династія, Рюриковичів, що володіли Україною двіста п'ятьдесят літ. Рід Рюриковичів ще не вимер, про них буде сказано в дев'ятнадцятому уступі.

Святослав був хоробрий, середнього росту, очі мав сині, брови густі, довгі вуса і голену бороду — воював греків, болгар, половців і печенігів, мав звичай не панькатись з ворогами, тільки казав: “Іду на вас” — і зараз йшов. Всюда відносив світлу перемогу, однак погіб в битві з Печенігами 972

р., коли пробивався з військом крізь печенігські полки.

По смерті Святополка настало непорозуміння між Ярополком, Олегом і Володимиром, однак Володимир вибився понад своїх братів і 979 р. почав правити Україною в Києві. Року 981 Володимир пішов з військом в ті сторони, де пині Галичина й Холмщина. Тут жили хорвати і дуліби. Він їх розгромив і заняв їх міста Перемишль і Червень. На Волині збудував місто і назвав його від свого імени Володимир. Від того часу Галичина, Буковина і Холмщина увійшли у склад української держави. Володимир помер 1015 р. По його смерті засів в Києві на престолі його син Ярослав, прозваний “Мудрим” задля того, що уложив судове право “Руську Правду,” що стала підвалиною цивільного і карного права на Україні на довгі часи.

ХРИСТІАНСТВО СВ. ВОЛОДИМИРА Й ОЛЬГИ

Святий Володимир і св. Ольга прийняли християнство, коли на Україні були вже християни, як про се сказано в четвертій уступі. Заки св. Ольга дала себе хрестити, в Києві була вже деревляна церква св. пророка Ілії, в якій правив священик Григорій. Св. Ольга йдучи одного разу до Дніпра купатись зі служницями, почули спів в одній

хаті. Се її зацікавило, вона вступила до тої хати, побачила в ній священика, що співав псалми з кількома вірними, з ним познакомилась і сей священик поучав св. Ольгу у справах св. віри. Св. Ольга охрестилась 957 р., а її внук св. Володимир охрестився 988 року, себто 31 рік пізніше, і того самого року велів охрестити київлян у Дніпрі і проголосив віру Христову пануючою на Україні. Поволи зникало на Україні поганство, а натомість займало місце християнство. Головного божка перуна привязано коневі до хвоста, тягано по вулицях міста на наругу і втоплено у Дніпрі.

Заки св. Володимир прийняв християнство, в його армії було вже чимало християн, що присягали на хрест і Євангеліє, а поганські вояки присягали на меч, були також християнські слуги на дворі св. Володимира. Св. Володимир будував церкви, школи і ставив хрести на роздорожках, бо хотів, щоб Україна мала християнське обличчя. Кожної п'ятниці казав застелювати столи перед палатою, в якій мешкав і велів давати їсти бідним і опущеним. Св. Володимир служить для всіх праобразом, що треба вірити в Христа Спасителя, будувати церкви і помагати бідним. Греки і українці визнавали тоді головство Намісника Христового Папи Римського.

Православ'є, як відломок від Католицької Церкви, наступило у греків 1054 р., т.е. трийцять і дев'ять літ по смерті св. Володимира, а около сто

літ пізніше наступило на Україні. За християнську ревність і поширення Христової віри св. Церква проголосила Володимира і Ольгу святими, а історія назвала Володимира Великим.

Про подвиги і життя св. Володимира і Ольги написав преподобний Нестор, учений монах Києво-Печерської Лаври, що жив між 1056 і 1114 р., збираючи події з народних уст і переказів. Нестор був перший славянський історик, йому приписують першу українську літопись "Повість Времених Літ."

МОГУТНІСТЬ УКРАЇНЦІВ І ПРИЧИНА УПАДКУ

Від часів Олега аж до тринадцятого століття, Україна була найбільша держава в Європі. Чорним морем був вихід на Середземне море, котрим торгували українці з цілим світом. Далеко аж під Краків досягала границя української держави. Доньки Ярослава Мудрого віддані були за французького, литовського, польського і угорського королів. Українці мали великий голос і значіння в Європі. Купці чужих країв торгували з українцями і чужинні політики приїздили до Києва і навіязували політичні зносини з українськими дипломатами. Впливи українців були так далеко йдучі, що на литовським і румунським дворах го-

моніла українська мова і писані були по українськи закони тих народів.

Могутність українців почала слабнути відтоді, коли Ярослав Мудрий і великі київські князі, що по нім наступали, ділили Україну на уділи і роздавали княжичам, а княжичі частини своїх уділів роздавали своїм синам і так порізано цілість на кавалки. В один час князів було стосімдесять і чотири і стільки малих держав. Кождий князь по своєму думав і працював, і між ними повставали непорозуміння, то за Київ, то за інші справи, і вони за се воювали між собою вісімдесять і три рази. Ніхто з князів не мав впливів, щоб спинити братоубійчі війни.

Коли се діялось, на Україні Церквою управляли грецькі митрополити. Вони мали впливи на князів і могли спинити княжі непорозуміння й усобиці. Однак того не робили, бо знали, що коли українські князі будуть згідно жити і разом працювати, Україна буде сильною і буде загрожувати грекам в Греції, як се робили князі Олег і Святослав.

Грецькі пляни йшли дальше, щоб українців ослабити. Іменно в XII століттю відорвали українців від Католицької Церкви, зробили їх схизматиками на подобу греків в грецькім цісарстві і поставили українців під духовні впливи греків. Се вони зробили тому, щоб Папи Римські не коронували короля українцям, як се робили всім католицьким народам, бо король назначений згори від

найбільшого авторитету світа, міг об'єднати кругом себе всіх князів, зміцнити Україну і **загрозити** грекам. В ті часи нарід некатолицької віри, в очах народів Західної Європи, які були католиками, уважавсь негідним, щоб з ним тримати руку і йому в потребах помагати. Українці через схизму відгородили себе від католицьких народів, остали самі для себе, тратили впливи на сусідів і політично слабли, підпадаючи чимраз більре під вплив Москви, яка щойно почала вбиватися в силу.

МОСКОВСЬКЕ ЦАРСТВО

- Московська держава повстала триста років потім, коли вже була українська держава. Про се говорять і пишуть самі москалі, коли кажуть, що "Київ матір городів руських." Московську державу заложив Юрій Суздальський, правнук Ярослава Мудрого, над рікою Москвою, над якою збудував місто Москву, убивши там Степана Кучкова за те, що не хотів віддати йому свою землю під місто, на якій випасав свої стада.

Давним населенням московщини були чуди, фіни, пермяки, киргізи, калмуки, вогули, башкири і ще інші азіяти. Жили кочівничим життям, а до них прибували поселенці з України, що приходили на північ шукати нових земель, щоб там жити спокійно. З тої мішанини людей витворився новий

нарід і нова держава з окремою культурою і мовою. Тому, що українці були культурніші, степовики переймали українську мову, домішували свою і з цього витворилась московська мова. Переймали також християнство від українців, військову формацію і господарський промисл.

Юрій Суздальський опанував степовиків тому, що не кликав їх на віча і не радився, що має робити, а сам рішив після свого досвіду. Він побив ростовського князя, злучив його уділ зі своїм і проголосив себе самовладцем. Се робило московщину сильною, одноцільною, підчас коли на Україні вічами і демократизмом та удільними князями слабла політична сила і повага великих київських князів. Московське самодержавіє князів а пізніше царів зробило москалів сильними, а коли 1917 р., скинули з трону послідного царя Микола II, його місце заняв Ленін, самодержавіє стало ще сильнішим тому, що все майно Росії в системі комуністичній скупчено в державних руках. Юрій Суздальський нападав два рази на Київ і підбивав його, однак там довго устоятись не міг, бо українці бачили, що йому миліша Москва чим Київ, і бунтувались проти його самовлади.

Найбільший удар завдав Київови син Юрія, Андрій Боголюбський. Він напав на Київ 1169 р., знищив до тла і зрабував церкви. Від того часу аж дотепер московщина є все ворожою для українців, ставлячи фальшиві претенсії панувати над Украї-

ною, куда ваблять москалів українські богацтва. Москалі немов забули на те, що їх предки вишколювались на українській культурі і що їх держава була організована київським князем українського роду. Радше Москва повинна підчинитись Київову, як Київ Москві.

Передтим, ще на Україну нападали степові орди клобуків, хазарів, печенігів і половців. В році 1185 князь Ігор Святославич зібрав других українських князів і пішов походом проти половців. Той похід є оспіваний в найстаршій героїській поемі всіх славян, що зветься “Слово о Полку Ігореві” і котру склав один з дружинників князя, здається родом з Галичини.

НАПАД ТАТАР

Найбільшим нещастям для українців був напад татар, бо відтоді Україна утратила самостійність і з чужої кормиги не може виратуватись і тепер. Татари знали, що на Україні нема сильної руки, щоб в ній спочивала би політична сила. 1224 р. під проводом Батия вирушили з Азії, щоб покорити українців. Над рікою Калкою князі звели завзятий бік з татарами і завернули їх назад в Азію, однак 1240 р. татари знова напали на Україну і підбили її. Подались в Московщину і пішли на захід аж поза Карпати. Київ, колиску українсь-

кої культури, з димом пустили. Перед татарами, Київ був велике місто, було в нім понад двіста церков, багато палат і дворів, різні установи, школи, тощо. А по нападі остало в Києві заледви двіста хат. Над рікою Яхтубою збудували татари табор Золотої Орди, звідки володіли Україною сто сорок літ. Українські князі покорились татарам, ходили на поклін до татарських ханів, платили їм данину і великі податки. Український нарід також платив великі податки татарам і відчув їх гніт над собою.

Найдовше не піддавався татарам галицький король Данило, однак вкінці і він мусів піддатись, їздив зложити чолобитню ханови і їсти кумис, т.є. кобилячий сир з цибулею, яким його угощали татари. Коли повернув домів і про се розказував, плакала його дружина і челядь, що король славної України мусів понижуватись перед поганим татариним. По сто сорок літах татарського лихоліття, Дмитро Донський, московський князь, внук Івана Калити, зібрав військо проти татар і розгромив їх на Куликовім полі 1380 р. Оповідують сучасники, що то не була звичайна війна, а січа, сікли себе обі сторони, ржання коней, брязкіт шаблів, зойки і свисти куль перемагали шум великих водопадів.

Москалі перемогли татар, бо були добре організовані під одним провідником. Однак се татар розуму не научило. Вони мимо сего своїми вата-

гами часто нападали на край і нищили його, а через се нераз треба було з ними воювати. Україна по розгромі татар самостійності не отримала, попала 1386 р. під кормигу Литви, а коли потім литовський король Ягайло подружився з польською королевою Ядвігою, тоді злучив Україну, Литву і Польщу в одну державу. Однак злоба поляків йшла так далеко до українців, що в Перемишлі, в підземелях церкви Різдва св. Івана Хрестителя, де спочивали тіла українських князів, казав Ягайло розбивати домовини і кістки князів викидати на вулицю.

Кінець кінців, по довгих політичних тертях і нарадах Польщі з Литвою, в Люблині 1569 р. Україну передано Польщі, де вона знаходилась аж до зриву гетьмана Богдана Хмельницького, до року 1648.

ГАЛИЦЬКО-ВОЛОДИМИРСЬКА ДЕРЖАВА

Українська держава не пропала через те, що Київ був знищений москалями 1169 р. Вона існувала незалежно около сто літ довше аж до нападу татар 1240 р. Тільки її ядро пересунулось на захід, в ті землі, де нині знаходиться Галичина, Буковина, Волинь, Холмщина і Закарпаття.

Першим самостійним володарем галицько-волинської держави був князь Ростислав, потім княжили його сини Рурик, Володар, Василько 1084 р. Дальші князі були: Володимирко, Ярослав Осьмомисл, Роман Мстислович, король Данило, Лев, Юрій I. і ще кілька, що наступали один по другім. Юрій II. Тройденович був послідним князем, його уряд скінчився 1340 р. Потім в Галицько-Володимирській державі запанували чужинці.

Незавше галицько-володимирська держава становила цілість, деколи була розкroена між кілька князів, котрі по якимсь часі знова лучили державу в одну цілість, залежало від політичних обставин і доброї волі князів.

Буковина в ті часи називалася “Шепинська Земля,” становила неначе середину галицько-володимирської держави. За Молдавою на полудне було місто Бердаль, там жив князь Іван Ростиславич, що підписувався: “Іван Берладник, від стола галицького.”

Часто на галицько-володимирську державу нападали поляки і угри та бунтувались бояри проти влади князів і треба було їх приборкувати. По знищенню татарами Київа, українська культура в київській державі упала, а натомість почала розвиватись в Галичині, де були вигідніші умовини.

КОРОЛЬ ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ

Визначніший між Галицько-Володимирськими князями був король Данило. Він глядів на минувшину й добачив, що українцям від самого початку заложення держави конче було треба мати короля, щоб в одних руках спочивала вся політична сила, а не порозкидувана по всіх князях, і що нещиро поступили грецькі митрополити, коли відкололи українців від Католицької Церкви, бо через те українці втратили симпатію в народів Західної Європи, які були католиками, а від греків помочі не могли дістати, бо ті самі все потребували помочі.

Король Данило не був тоді королем, коли обняв владу над Галицько-Володимирською державою. Він бачучи промахи попередників, хотів те лихо направити. По зрілій застанові, Данило навязав зносини з Папою Інокентієм IV. Папа мав вплинути на королів Західної Європи, щоб дали Данилові поміч проти татар. Короновання Данила відбулося 1253 р. через Опізу, папського відпоручника, в церкві Пресвятої Богородиці в Дорогичині над Бугом. Однак помочі Данило не дістав від католицьких королів, бо татари стояли вже сильно на Україні, й тому, що Данило прийняв католицтво з політичних мотивів. Королем Данилом Папа тільки вирівнав українців з іншими народами, що мали королів і підніс повагу українців.

Король Данило мав тоді дваццять і шість літ, коли обняв владу над Галицько-Волинською державою, звідки через своїх відпоручників якийсь час заправляв таксамо Київом. Данило воював п'ятнайцять літ за Галицько-Володимирсьау державу з мадярами, поляками, татарами і боярами, себто з великими земельниками, що інтригували проти него, і всіх їх успішно поконав. Данило збудував місто Львів в честь свого сина Льва; помер 1264 р. в Холмі, де його поховано в підземелі церкви Пресвятої Богородиці. Від назви міста Холм пішла назва провінції—Холмщина.

ШКОЛИ, ПЕРША ДРУКАРНЯ І ЦЕРКОВНІ БРАЦТВА

Коли татари підбили українську державу 1240 р. як про се було сказано, український промисл і школи сильно підупали, не було вже того підйому, що тоді, коли Україна була самостійна. Пригнобленняв опанувало всі верстви українського народу. Підупало булоа також релігійне життя.

Щоб піднести освітний стан, стали українці ратувати себе Церковними Брацтвами. Такі товариства були założені у великих містах в другій половині XVI століття і міг до них належати, хто тільки з українців віруючих хотів. Товариства дбали про школи і церкви, але часто задалеко

втручувались в справи церковні, на яких слабо розумілись і тим доскулювали єпископам і священникам, котрі і без сего чулися понижені й убогі на душі і майні.

Такі брацькі школи були у Львові, Орші, Могилеві, Острозі, Києві й інших містах.

Найвисше стояла школа в Острозі на Волині, бо про неї щиро дбав князь Константин Острожський, і спомагав своїми грішми, спровадивши крім своїх, також професорів з Греції і Італії. З тої школи виходили світлі люди. По деяких селах існували школи тільки зимою, учителювали в них дяки під наглядом священників. За школу служила звичайна хата в селі.

Найгарніше розвивалось брацтво у Львові і найбільшу чинило працю, а також в Києві. Львівське брацтво звалось "Ставропигія," себто Оборона Хреста. Ставропигія купила друкарські черенки від Івана Федорова, що мав тут свою друкарню. Були се черенки з дерева, себто маленькі стовпчики і на кождім стовпчику, жигалом була випалена буква. Всіх буквів було так забагато, що міг десятьлітний хлопець на плечах понести. Така то була перша друкарня на Україні! Інші народи і такої друкарні тоді не мали, хіба одні німці, що їм 1450 р. заложив першу друкарню Іван Гутенберг в Меці.

Перша книжка, що вийшла у Львові з тої друкарні, був Апостол. Згодом українці нарobili

більше таких буквів і видавали в тій друкарні книжки різного змісту. Відтоді друкване слово улекшило розвиток освіти. Перед тим кожду книжку треба було писати пером, що забирало багато часу, через се книжок було мало і були дуже дорогі. Книжки писали тоді звичайно монахи в монастирях, в чім полягає їх велика заслуга.

НЕВІЛЬНИЦТВО

Українцям надокучило пановання татарське, литовське і польське, що наступало одно по другім і наскоки турецькі, до того ще й пани-дідичі завели панщину.

Панщина,—се було майже невільництво. Селянин мусів працювати для дідича на лану, коло ріллі, в лісі, або при іншій праці. З початку працювали лише кілька днів в тижні, пізніше треба було працювати для дідича цілий тиждень.

Працівник за цілий рік праці діставав лише два морги поля від дідича, з якого мусів вижити з родиною, коли працював кіньми чи биками, тоді діставав чотири морги. Хто мав сини до праці і міг працювати кількома парами коней, той діставав на кожду пару коней чи биків по чотири морги поля. Своє поле селяни обробляли досвітками і вечерами.

Найбільше лихо полягало в тім, що селянинові

невільно було перенестись в друге село, чи перейти до міста, де не було панщини. Його лапали і відставляли до рідного села, де його за те били панські посіпаки. Дідич мав повну власть над селянином і міг з ним зробити, що сам захотів, навіть забити на смерть і за се не був покараний. Дідичі тримали мандаторів, таких довірених слугів, що їм поручали судити селян; були се немилосердні люди, котрі сильно збиткувались над народом і заледа дурницю, а часом без ніякої причини, били селян на снопах на панськім лані, або на порозі в stodолі, для того лише, щоб селяни їх боялись.

В Австрії скасовано панщину 1848 р., а на Великій Україні, під Росією, тринайцять літ пізніше. Те поле, що люди обробляли для себе в часі панщини, по скасованню уряд оставив людям, однак при податках, стягав від них гроші і сплатив панам за те поле.

КОЗАКИ

Тяжко жилось українцям під панами і їх мандаторами, котрі над ними збиткувались і тому багато українців покидали свої села, йшли в степи та ліси, де не могло їх доглянути панське око і там організувались у ватаги, що вкінці прийняли назву козаки. Їх завданням було жити на волі і боро-

тись з усіма вооргами України. Слово “Козак” турецького походження, значить стілько, що молодець, охотник. Тоді Україна знаходилась під польським пануванням і мало хто звертав увагу на козацьке згромадження, що наростає народна боева сила, з якою буде треба числитись.

З початку козаки були згромаджені по кількнайцять разом, блукали по лісах і степах, жили з того, що лапали риби в озерах і ріках, полювали на диких звірів, тощо. Вкінці поодинокі групи порозумілись зі собою і поселились серед Дніпра на острові Хортиці, що був три милі широкий а десять миль довгий. Тут було безпечно жити і легше боронитись, колиб хто на них нападав. На Хортиці будували убогі хати з дерева або глини, накривали очеретом або скірами з диких звірів. До них постійно прибували свіжі люди, що утікали від панів і зчасом козаків було споре число.

Сей козацький осідок називався Січ, від слова “січи.” Таких січей зчасом було більше. Козаки були побожні, збудували на Січи церкву св. Покрова Матері Божої і мали в ній гарний образ Пречистої Діви, перед котрим молились навколішках. Козаків називали також Запорожцями тому, що жили за порогами Дніпра. Пороги, то малі водопади, що все шуміли.

До козаків на Січи приставали люди також учені і ремісники з ріжних причин, що були дуже потрібні в козацьких таборах. Козаки були не тіль-

ко піхотинці, але й кінні, що дуже добре їздили на конях. Історія козацька дуже цікава.

ПЕРШИЙ ГЕТЬМАН КОЗАЦЬКИЙ І ЙОГО СМЕРТЬ

Около 1550 р. прилучився до козаків на Січи князь Дмитро Вишневецький, боярин з Вишнівця на Волині, чоловік образований, хudoщавий, високого росту. Він зорганізував козаків на взірець військовий, поназначував осаулів, кошових писарів та іншу старшину. Від сего часу козаки були поділені на таких, що воювали і на таких, що займались рілею, бо треба було хліба в таборах. Ремісники виробляли гаківниці, стрільний порох та іншу збрую. Відтепер козаки не тільки боролись проти турків і татар, що нападали на Січ, але й самі робили смілі напади на ворогів.

Від 1514 р. турки мали в посіданню ту частину української землі, де тепер знаходиться Румунія, Молдава і Буковина. Там турки над христіянами сильно знущались і тудя повів Вишневецький своїх козаків, щоб визволити тамошних людей з турецької неволі. Перемога була по стороні козаків, але кілька молдаван підступом зловили Вишневецького і передали туркам, за що їм турки грубо заплатили. Вишневецького закували в кайдани і повезли в Царгород до турецького султана Солейма-

на II, його зачепили за одно ребро на гак і так він загинув в тяжких муках 1564 р. Вишневецького прозвано Байдою і зложено в його честь багато цікавих легенд і пісень.

Оповідать, що перед засудом султан предложив Байді, що коли він покине Христову віру і свій нарід і натомість прийме турецьку віру і стане турком, то султан видасть за него свою доньку. Але Вишневецький з погордою відповів:

“В тебе віра проклятая,
В тебе донька поганая.”

Вишневецький є взором для всіх українських юнаків і дівчат, щоб не дружились з особами чужих вір і націй, бо легко можуть утратити свою народність, віру і мову, і перетворитись в інших людей.

По смерті Вишневецького, козаки вибирали інших гетьманів продовж двіста літ, доки існувала козаччина. Всіх гетьманів було шістьдесять і два, що наступали один по другім. Кирило Розумовський був послідний гетьман, скінчив своє урядовання 1764 р.

Впродовж періоду козацького на Україну безліч разів нападали турки, татари, поляки, москалі і інші вороги, з котрими козаки хоробро воювали. В міру зросту козаків і потреби, козаки заложували Січи в інших місцях, що служили для них осередком.

До першої світової війни, що почалась 1914 р.

на острові Хортиці, де була зложена перша Січ, жили німці меноніти, займаючись мішаним господарством.

ГЕТЬМАН БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

Польща уважала козаків своїми підданими і часто наказувала, як велике число козаків мали мати гетьмани, втягала козаків у війну з турками і москалями, а се так виглядало наче козаки є на те, щоб спасати Польщу перед її ворогами. Козаки вибирали гетьманів, однак Польща їх затверджувала, або відкидала.

Число приписаних Польщею козаків називали реєстрованими. При кожній нагоді, коли козаки помагали в битвах полякам, польський уряд обіцявав за се полекші українцям, однак ніколи не дотримував слова. Дійшло до того, що Польщі не мож було вірити і не було за що її боронити.

Богдан Хмельницький був вибраний на гетьмана 1648 р. і постановив сповнити козацькі завдання, щоб визволити Україну з польського панування. Він походив зі села Суботова під Чигирином, з шляхецької родини, де мав по батькові хутір і перебував в нім підчас спокою. Хмельницького особисто ненавидів чигиринський підстароста Чаплинський і коли одного разу Хмельницький вирушив з козаками у степ проти татар, Чаплинський

напав на хутір гетьмана зі своїми гайдуками, заграбив все, що гетьман мав і при тім побив сина Хмельницького, від чого той небавом помер. Хмельницький шукав справедливості в польським уряді, щоб покарати напасника, але уряд викпив собі з гетьмана. Потім Хмельницький поїхав на скаргу аж до польського короля Володислава IV. до Варшави, та король сказав йому, що він безсильний проти сваволі шляхти і також не видав ніякої кари проти Чаплинського.

Тоді Хмельницький загорів пімстою за свою кривду і кривди всього українського народу. Він кинувся в нарід і кликав до пімсти проти гнобителів. Сила козацька зростала. Зростала й пімста.

Під Жовтими Водами 1648 р. Хмельницький розбив польське військо, а також під Корсунем. Небавом розбив польське військо також під Пилявцями і Збаражом. Під Зборовом підписали поляки умову, що Україна по ріку Случ вільна, а Хмельницький є її правним гетьманом. Се діялось 1649 р. Але Польща пожалувала за тим, що підписала умову свободи українцям і 1651 р. вирушила знова проти Хмельницького, щоб здавити українську свободу. Під Берестечком козаки понесли важкі втрати. Хмельницький був примушений в Білій Церкві прийняти нові подиктовані умовини Польщі, що позволяла козакам жити лише в Київщині, а вся проча Україна мала бути польською кольонією.

Такий стан річей огірчив всіх українців і козаків. Весною 1652 р. Хмельницький знова рушив на Польщу і під горою Батіг, коло міста Ладижина, побив на голову польську армію, згинув тоді польський вожд Калиновський. Тоді Україна стала знова вільною. Чигирин був столицею гетьмана.

Як чоловік по тяжкій праці чується знеможений так і Україна по всіх отих битвах чулась немічною. Хмельницький оглядався, що Польща, або інший напасник колинебудь вирушить проти українців, а він не має певних сусідів, щоб могли дати йому поміч,— скликав козаків на нараду до Переяслава 1654 р. і предложив їм злуку з Москвою. Коли про се згадав, козаки закричали: “Хочемо йти під православного царя.” До Переяславу були закликані московські представники, що разом з Хмельницьким умову перевели. Умова з Москвою була така, що українці й москалі мають мати однакові права, як рівні з рівними. Хмельницький помер восьмого вересня 1657 р. в Суботові і похований там під церквою, яку збудував своїм коштом.

ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА

Не добре жилося українцям з москалями, бо москалі робили заходи, щоб винародовити українців. Гетьмани, що наступали по смерті Богдана

Хмельницького, мусіли догоджувати російським царям і коритися московській адміністрації, яка заводила на Україні свої порядки, не питаючись про се гетьманів ані українців. Гетьмана Петра Дорошенка, Демяна Многогрішного і Івана Самійловича заслано в Сибір за те, що дбали про Україну, а противились москаленню українців і московським порядкам. Се діялось за російського царя Олексія IV. між роками 1672 і 1687.

Року 1687 вибрано гетьманом Івана Мазепу, що походив з козацького роду і вже з молодости відзначався розумом і політичним-спритом, перебував якийсь час на дворі польського короля. Ставши гетьманом, заходився щиро, щоб визволити Україну зпід московського пановання, бо бачив, що велика кривда діється українцям. На козацьких і українських головах цар і його наплечники мало що кілків не тесали. Гетьман Мазепа удавав великого приятеля цареві, однак чекав нагоди, коли мігби визволити Україну з московського ярма. Така нагода знайшлася.

Року 1707 цар почав війну зі шведським королем Карлом XII і в тій війні гетьман Мазепа порозумівшись з Карлом, який згодився дати українцям повну свободу, обернув козаків проти царя Петра. На другий рік девятого листопада, московська орда, що була сильніша від козаків, облягла гетьманську столицю Батурин і здобули місто через зраду Івана Носа, що показав москалям підземний вхід

до столиці. Москалі спалили місто разом з церквами і палатами, та вирізали всіх мешканців, навіть жінок і дітей. Гетьманський дім горів три дні.

На другий рік, девятого липня, під Полтавою, цар Петро завдав послідний удар козакам і шведським військам. Ті козаки і шведські війська, що остали живими, подались за Дністер, до Бендер. По тяжких журбах, змучений тривогами, непевний свого життя (цар хотів його дістати, де б він не був) гетьман Мазепа помер в Галаці над Дунаєм, 22 серпня 1709 р., маючи 72 роки життя. Там він похований у підземелях одного монастиря. Гетьман не осягнув своїх замірів, однак він є взором, що за добро і свободу свого народу треба приймати найтяжчі терпіння.

Недобре жилось козакам по програню війни під Полтавою. Вони чулись знеохочені і по якімсь часі переселились у Волощину і вибрали там своїм гетьманом Пилипа Орлика, що мріяв і шукав способу, як визволити Україну зпід москалів. Однак і йому не удалось. Орлик помер в Салуні, в Макадонії, куда він на старість переселився 1827 р.

ДОЛЯ УКРАЇНЦІВ ПОМАЗЕПИНИХ ЧАСІВ

Не всі козаки були з Мазепою проти царя Петра Великого. Ті що не були, зараз по битві піднак і йому не удалось. Орлик помер в Солуні, в

падського на приказ царя. Однак через виступ Македонії, куда він на старість переселився 1728 р. користав з довіря перед царем і всі інші гетьмани, що наступали по нім аж до послідного гетьмана Кирила Розумовського, що йому відібрано гетьманську булаву 1764 р. Цариця Катерина назначила так звану “малоросійську колегію” з вірних її людей, що наглядали за рухами гетьмана і його наступників, які лише мали гетьманські титули, а не право кермувати Україною. На те була вже колегія, що всім заправляла. На країну наслано силу російського війська й урядників, наложено на українців тяжкі податки і обмежувано козацькі права. Посилались ріжні делегації і просьби до царя, щоб лагідніше поступав з українцями й козаками, але ті заходи були даремні. Вкінці цариця Катерина II, що пішла слідами Петра, 1775 р. скасувала Запорожську Січ і зруйнувала її москалями. Козаки, що правда, ще існували, але вже як приватні люди.

Україна скасуванням Січі була сильно ударена. Україну відтоді переіменено на звичайну російську провінцію і поділено на губернії, залежні від московського уряду і затирано всякі сліди українства. Для сеї ціли вживано навіть православної церкви, яку обернено в державне зняряддя. Священики на Україні діставали триста рублів на рік більше як в московщині за так зване “обрусіння краю.” Україну урядово названо “Малоросія,” а українців

малоросами. Прихильниками Москви в Україні були москвофіли. Се такі люди, що заперечують українство. Їх називають також кацапами.

По довгих теревенях і політичних тертях, 1772 р. Галичина пішла під Австрію, а три роки пізніше пішла під Австрію також Буковина. Вся Правобічна Україна, що була під Польщею, знайшлася під Росією. Відтоді українська справа дещо змінилась, однак всі українці далі остали під чужими займанцями і тужать за політичною свободою, щоб бути вільними, як інші народи.

УКРАЇНСЬКА ШЛЯХТА

Ми вже бачили в уступі семім, що Україна була найбільша держава в Європі та що мала багато князів. Князі, се були українські заможні володарі, богачі, магнати, що посідали великі маєтки і з них повстала українська шляхта. Шляхта, се наче мозок нації, без якої кожний нарід виглядає мізерно. Доки українська шляхта була при своїм народі, доти українці ще яко-таким трималися, бо шляхта їх боронила перед польським урядом і польськими панами. Коли ж нестало шляхти, доля українців значно ослабла. Шляхетських родин на Україні в один час нараховано шість сот.

Заки скажемо, що сталось з українською шляхтою, то мусимо поглянути вперед на школи. Школами в ті часи на Україні і в других державах заві-

дувала Церква і коли Церква стояла високо, високо стояли також школи; коли Церква стояла низько, низько мусіли стояти і школи, освіта. Церква також школа, що доповнює і немов вигладжує кожду іншу науку.

На Україні в ті часи Церква стояла низько і тому школи стояли низько, про що вже була мова у дванадцятім уступі. Українська шляхта потребувала високої науки, йшли отже до польських шкіл, якими заправляли Ізуїти, і там польщилися. Польські графи і пани які ще живуть: Шуйські, Метиславські, Чарторийські, Пузини, Сапіги і багато інших, се спольщені українські княжі родини, що походять в простій лінії від князя Рюрика, котрий прибув зі Швеції і започаткував українську державу в Новгороді.

Через спольщення шляхти український нарід утратив дуже багато, бо шляхта забрала зі собою до Польщі великі маєтки і тим скріпила польський нарід; українці збідніли, остався тільки, як тоді мовили, лише “поп і хлоп.” Винна за се православна Церква, бо не мала високих шкіл, щоб виховувати в них свою шляхту, затримати при собі і для себе. Відтоді повстала приповідка, що “чужа кошара, овець не плодить.” Нею пояснюється, що польські школи не могли для українці виховувати інтелігенції. Про се повинні памятати українці і старатись, щоб мати свої школи, бо чужі школи не виховують українцям великих людей.

Українська шляхта була богата і остільки шкода для українців більша. Найбогатший був князь Константин Острожський на Волині. Він мав тисячу сел і пятьдесят і три міста у своїх посілостях. Своім коштом утримував двацять тисяч козаків і коні для них. Коли їздив до Варшави на сойм, брав козаків зі собою, які облягали той дім, де відбувався сойм. Робив се для того, щоб показати свою велич і бути безпечним у випадках конечности. Князь не панькався з польським королем Зигмунтом III і в одній політичній диспуті кликав короля через “ти.” Сказав до него: “Щось наварив ,то їж тепер.”

Трудно сказати, коли почалась польщити українська шляхта. Очевидно, що се взяло довший час. Однак знаємо, що по смерті князя Константина Острожского, хоч був він великий український патріот, і його діти спольщились через подружжя з поляками.

ПЯТЬ ЛИСТІВ ПРО СТАН ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

Пише про ту Церкву галицька шляхта 14-го лютого 1585 р. до київського митрополита Онисифора Дівочки:

“Ти сам пишеш отверті листи жидам проти церкви Божої на їх потіху і на поручання нашого св.

закона. В монастирях, замість ігуменів і братів, живуть ігумени з жінками і дітьми, а з тих жертв, що дають вірні на честь і хвалу Богу, ділають ігумени святотатство, роблять собі пояси, ложки, і всяку посудину для своїх похотей, з риз ділають саяни, з епітрахилів барми. Бога ради опамятайся. Згадай на твоїх попередників і будь ревний і жий благочестно. Нам жаль душі і сумління твого. . .” (Гляди, Акти Західної Росії, том III, число 146, сторона 289-290)!

Іван Вишенський, монах, що жив на Святій Горі і звидів Україну в 16-столітті, писав православним духовникам, що слідує:

“Де в руській землі віра, надія, і любов? Замість віри, надії і любови, видніють розпука, ненависть і мерзість. Священіки мов Ізавеліні жерці, черевам своїм, а не духови служать. Навіть турки нехрещені честнійші від вас перед Богом в суді і правді. Покайтесь! А ви православні християн не скорбять. На ваших панів руського роду, на синів чоловічих не надійтесь. В них нема спасення, вони відступили від живого Бога і від віри в Него. Нехай будуть прокляті владыки, архимандрити й ігумени, що запустили монастирі, а з місць святих поробили собі хутори, самі в них з іслугами своїми і приятелями тілесне і худобяче життя провадять, на місцях святих вилежуються, гроші для себе збирають, з доходів, що жертвують богомольці, донькам своїм майно готовлять, синів одягають,

жінок прикрашують, слугів намножують, повози роблять, коней ситих і одношестних до них запрягають. В монастирях чернечого життя нема, замість молитов і церковних пісень гавкають собаки. Владики безбожні, замість правила і читання книжок Господних, день і ніч над статутами сидять і в брехні свій вік заправляють.” (Гляди: Акти Югозападної Росії, том II, сторона 205).

Князь Константин Острожський, написав 21 червня, 1593 р. до єпископа Потія:

“Не стало в нас учителів, не стало проповіді слова Божого, не стало науки. Прийшло накінець на нас таке, що в нас не останеться нічого, чим ми моглиб утішитись в нашім законі. Мусимо сказати словами пророка: “Хто дасть голові нашій воду і очам нашим жерело слез?” щоб ми могли оплакувати день і ніч зuboжіння і упадок нашої віри і закона. Все похилилось і упало, зі всіх сторін несеться пригноблення, смуток і біда, і, якщо ми не учутимось, то Бог знає, що з нами буде.” (Гляди: Акти Західної Росії, том 4, число 45, стор. 63).

Члени львівського ставропигійського брацтва пишуть до царгородського патріярха Єремії II, 6-го вересня 1592 р.:

“Всі люди одноголосно говорять, що коли не усунеться в нас церковного беззаконія, то розійдемося, підем під римський послух і будемо жити в незаколотенім спокою.”

Другий день написали ще одного листа до того

самого патріярха: “Церква наша православна наповнилась всяким зловірієм, а люди трівають обавою, чи не приходить вже загибель. Многі постановили, що перейдуть під римського Архиєрея, і будуть під Папою Римським. Нарід каже, що віру Христову можна ісповідувати і під римською властію, як то було колись давно, бо в нашім многоначальстві знаходиться безначальство, закон предків наших потоптаний і брехня лицеміртвующих учителів покрила церкву.” (Гляди: Акти Западної Росії, том. 4, число 33, сторона 42).

Листи взято живцем з книги “Історія Скиту Манявського,” др. Юліян Целевич, Львів, 1887, сторона 3-9.

БЕРЕСТІЙСЬКА УНІЯ

До шіснадцятото століття з шістьсот шляхетських українських родин, про що було вже сказано, остало пре українстві тільки шіснадцять родин, останні спольщились. Церкви знаходились в жидівських руках і треба було жидови-арендарови платити кождий раз, щоб отворив церкву для відправи. Пісні про жида Зельмана, гагілки, що їх співають дівчата коло церков по всій Україні, свідчать про сумний стан церкви. Священики були неучені, читали те саме євангеліє цілий рік. бо іншого не уміли.

Щоб цертву ратувати, тодішних шість єпископів по довгих нарадах, рішили, щоб злучитися з Католицькою Церквою і піти під головство Папи Римського. То діялось 1596 р. Ту злуку називаємо “Берестійська Унія,” бо відбулись про се наради в Берестю. Два єпископи, Кирило Терлецький і Іпатій Потій, подались до Папи Климента VIII і заключили злуку на таких основах, що українці мають затримати свій обряд, признати провід Папи і всі догми Католицької Церкви. З тої події Папа видав золоту медаль і розіслав по всіх урядах, оповідуючи, що українці злучились з Католицькою Церквою. Сей акт ніколи не був до сподоби москалям і полякам, які голосили світови, що ніби нема українців, їм став Папа вперек дороги. Українська Католицька Церква догмою ріжнила українців від москалів, а обрядом від поляків, відмежувала українців від обох сусідів, що при помочі своїх держав зтягали українців до своїх таборів і їх там винародовлювали.

Се не було щось нове, тільки поворот до первісної Церкви на Україні, що її визнавав св. Володимир і Ольга. Се не був також новий помисл злуки, бо перед тим, як ми бачили, робив злуку з Католицькою Церквою король Данило 1253 р., і таку злуку підписав був митрополит київський Ізидор 1439 р. у Фльоренції на Церковнім Соборі.

Відтоді, як злучились українці з Католицькою Церквою, Церква на Україні віджила, а з нею по-

воли відживав також український нарід. Священники кінчили високі школи в католицьких семінарах, освітою рівнались з польським духовенством, могли вже постояти за права своєї Церкви і народу. З церковного обійстя зникли жиди Зельмани, бо Церквою кермував Папа через своїх єпископів, а не польський уряд, як було передтим.

БОРОТЬБА ЗА ВІРУ І НАРОДНІСТЬ

Українські владика перейшли до Католицької Церкви з доброї волі, руководились тим, щоб було одно стадо і один пастир, як сего бажав собі сам Ісус Христос а також, щоб вратувати Церкву від польського уряду і затримати при українстві бодай ті рештки української інтелігенції, що ще не пропали в Польщі. З ними перейшли також всі українські вірні.

Однак переходови спротивився згодом князь Константин Острожський, той сам, що писав до єпископа Потія листа і скаржився в нім, що треба щось робити, бо православіє упало,—спротивився тому, що його не післано до Папи разом з єпископами Потієм і Терлецьким. З ним стали разом деякі священники. Почалася релігійна боротьба. До 1620 р. греко-католиків нараховано около дванадцять мільонів. Той рух налякав московських централістів. Вони зрозуміли, що католицизм несе в

маси українську свідомість і прийняли міри, щоб ударити по католицизмови, бо стоїть їм на дорозі до омоскалення українців.

Року 1620 гостив у Москві ерусалимський патріярх Теофан, грек по народності. Йому предложили москалі, щоб він вертався домів через Україну і щоб висвятив там єпископів на місце тих, що перейшли до католицизму і за се обсипано його дарами.

Кінець кінців шість владик були висвячені і відтоді закипіла релігійна боротьба серед українців. Українські католицькі владики стояли на тім, що вони є правні єпископи, що до їх дієцезій не мають мішатись москалі і патріярх ерусалимський з заграниці і робити на Україні релігійні розбої і самоправство.

Та не зрозуміли тої справи гетьман Петро Сагайдачний, козаки і деякі українці, що взяли в оборону ново-висвячених владик і поперли їх в боротьбі проти католицьких. Не зрозуміли також, що католицизм боронить українців проти московщення і польщення. Боротьба була так погана, що 25-го листопада 1623 р. у Витебську, православні у білий день замордували св. Йосафата Кунцевича, ЧСВВ, архієпископа Полоцького, тільки тому, що він був католиком.

Морд морально підготовив Мелетій Смотрицький, один з тих єпископів, що їх висвятив патріярх Теофан. Коли судили вбийників, Мелетій утік до

Царгороду і там схоронився, аж доки не скінчився суд над убійниками. Вернувшись на Україну, він розкаявся, перепросив українську католицьку Церкву і злучився з нею, бо бачив, що вона правдива й має повне право на існування.

Рік 1654 був політичним переломом українців зі свободи до московського поневолення. Гетьман Богдан Хмельницький того року злучив Україну з Московщиною, а Московщина політичним способом здушила всякий український прояв. Москва бачила, що католицька Церква несе в маси українську свідомість і 1875 р. видала закон, силою якого українська католицька Церква в межах Росії не могла існувати, хоч в тій самій Росії, можна було визнавати свою віру навіть туркам. Закон з 1876 заборонив також українське слово і книжку. Салдати ходили по хатах, забирали українські книжки і палили, а українські католицькі церкви замикали перед вірними і силували їх переходити на православіє.

Тоді українці були вже в католицизмі около триста років (від 1596—1875), виховали в тій Церкві кілька поколінь і не хотіли переходити в православіє. Але уряд підтримуваний православною церквою на се не зважав, він взявся до тортур і гнету, щоб досягнути свою брутальну ціль. Приміром в селі Друлеві на Поліссю, на самий Новий Рік того 1875 р. убито тринадцять українців католиків на церковнім обійстю за те, що не хотіли

впустити до своєї церкви батюшку. По інших селах діялись подібні насильства. Богато українців католиків вивезли на заслання в холодну Сибір, багатьох карали тяжкою в'язницею і грішми, щоб знищити католицизм й українську народність.

МИТРОПОЛИТ ПЕТРО МОГИЛА

Тоді коли розгорілась боротьба православних проти католиків і українство утратило майже всю свою шляхту, на митрополичий православний престіл в Києві вступив 1633 р. Петро Могила, людина західного виховання і католицького образования, прямий потомок румунських господарів з українським прізвиськом. Брацьку школу в Києві Могила підніс до степеня академії на взірць ізуйтських шкіл, з якої виходили світлі світські люди і священники. Потім, коли Богдан Хмельницький 1654 р. злучив Україну з Москвою, вишколювались в тій школі також росіяни. Відтоді православіє троха віджило, яке як ми бачили в уступі двацятім, стояло на самім краю погібелі.

Митрополит Могила з козаками не був в щирих відносинах і з братчиками, від яких відобрав брацьку школу, відсунувши їх від проводу школи, але тому, що відобрав збройною силою від католиків стару київську катедру св. Софії з сусідними церквами, придбав собі довіря в православних.

Могилі закидали що він “поляк” і називали його з погорди “воеводичом земель молдавських,” однак Могила поляком не був.

В тих часах, коли Могила грав поважну ролю, у Волощині був господарем Матей Басараб, а в Молдаві Василь Лупул (господар, те саме, що король), заходились румуни, щоб виперти з церкви словянське богослуження, таке як мають українці, а натомість запровадити румунське. Для сего потребували румунських книжок і не мали преси, щоб їх печатати. Могила придбав Лупулови румунську печатню і учителів для школи в Ясах і захоплював румунського митрополита Варлаама, щоб він видавав церковні книжки в румунській мові. (Церковна Історія, проф. Є. Семака, Відень 1906, сторона 245-246). Відтоді румуни почали відступати від словянщини і румунізуватись в церкві і школі, і в міру того скоріш румунізували українців, що жили в сусідстві з румунами. Молдава була заселена українцями, але румуни дочиста їх винародовили. Могила помер на Новий Рік 1647 р.

Славний є Требник, виданий П. Могилою в Києві для православної Церкви, що виказує виразні сліди католицьких впливів.

Наші владика старалися довести до порозуміння з Могилою і утворити в Києві патріяршу столицю, але в єдності віри з Римом. Так вся Україна сталаби зєдинена в одній вірі і в одній Церкві—Українській Католицькій, котра становилаби укра-

їнський патріархат під головством св. Отця, як мають інші старовинні народи сходу. Могила був за тим і колиб не чернь, що не розуміла величі справи і грозила “Словутиці напитися” для всіх владик, справа не дійшла до завершення. Однак вона все стоїть перед нами, як наша найкраща мрія про єдність і силу народу.

ЛЮДИ, ЩО СТАЛИ СВІТЛОМ ДЛЯ ДРУГИХ

Ми вже згадували, що після розбору Польщі 1795 р. коли нею поділились Росія, Австрія і Прусія, на Україні, що була під Росією, виступив Іван Котляревський, що перший почав писати народною мовою, про яку говорили поляки і москалі, що українська мова, то мова пастухів. Його твір “Енеїда” про пригоди Енея, писаний віршом, вийшов друком 1798 р. Сей рік вважається роком народження новітнього українського письменства. Котляревський родився у Полтаві 29 серпня 1769 р., а помер 29 листопада 1838 р.

В Галичині, що була під Австрією. виступив наш священик о. Маркіян Шашкевич, що писав народною мовою. Перша його поезія, “Голос Галичан,” появилась 1835 р. а два роки пізніше, вийшла книжка “Русалка Дністрова,” печатана в Буді на Угорщині. У Галичині тої книжки розійшлося лише сто примірників, решта книжок того накладу уряд

скопфіскував. “Русалку Дністрову” помагали Шашкевичови писати інших два священики, Яків Головацький і Іван Вагилевич.

Велика заслуга Шашкевича полягає в тім, що він перший в Західній Україні заговорив в церкві у Львові на проповідях українською мовою, в той час, коли всі інші інтелігенти вдома і публично говорили жаргоном, т.є., такою мовою, що не була ані російська, ані польська, ані церковна, бо своєї встидались. Маркіян Шашкевич походив зі священичої родини, вродився 6. листопада 1811 р. в Підлісію коло Золочева. Помер сегого червня 1843 р.

Третий з ряду і найбільший будитель України є Тарас Шевченко, що своїми поезіями зложеними в “Кобзарі” ударив мов громом по всіх українських ворогах. Шевченко в поезіях показав красу і гнучкість української мови і доказав, що нею можна свобідно, легко висказати всі почування.

Кобзар Шевченка появился друком 1840 р., Шевченко вродився в селі Моринцях коло Київа 9. березня 1814 р., три роки пізніше, як Шашкевич, зі селянської убогої родини. Робив панщину, коли був хлопцем, у дідича Енгельгардта. Шевченко остався малим хлопцем круглим сиротою, тинявся по чужих людях і був вівчарем громадським. За поміччу добрих людей почав учитися малярства у Петербурзі. Коли вернувся з Петербургу на Україну, був арештований в Київі на донос студен-

та Петрова, що ніби Тарас з кількома іншими плянували розвалити Росію. За се був Шевченко засланий в Сибір і там під острим надзором поліції перебув десять літ. Вернувшись з заслання, Шевченко помер десятого березня 1861 р. Його гріб знаходиться в Каневі, на горбі, звідки видно широкі степи України і чути шум Дніпра.

Рік перед тим, коли Шашкевич написав першу поезію "Голос Галичан," прийшов на світ Юрій Федькович, буковинський поет і новеліст. Він вродився в Сторожинці, коло Путилова, 8. серпня 1834 р., і був внуком одного католицького священика, в котрого учився першої грамоти. Його поезії і новелі, повісти, читаються залюбки і не тратять на вартости. Федькович помер 1888 р. в Чернівцях.

Згадані світочі українського народа се вічна муза, що бренить милозвучно для кожного українця, їх творчість немов вічний фенікс, котрого стілько не палили в огні, він встає з попелу свіжим і кращим, і робить других подібними до себе.

ГАЛИЧИНА І БУКОВИНА

Ми вже згадували про те, що Галичина пішла під Австрію 1772 р., а Буковина три роки пізніше. Тут були дещо відмінні умови, як мали українці під Росією. Тутешна культура стояла висше від

культури російської й се відбивалось на душі українців, що мали з росіянами стичність. До тогож в Галичині поляки, а в Буковині румуни, мали впливи на хід адміністрації австрійської, вживаючи її проти українців, з ними українці мусіли боротись за своє право. Це все викликало оживлення, менше в Буковині, а більше в Галичині, де духовенство було більше сприятливе і метке.

Вже від Берестейської Унії, з початком 17-го століття почалось українське відродження, йшло поволи з деякими перервами і вкінці кінців, на Західній Україні під Австрією вилялось широким руслом. Митрополит Михайло Левицький й канонік о. Іван Могильницький поставили сильне домагання в австрійським уряді, щоб допущено українську науку до народних шкіл. Осяги не йшли легко, бо домаганням противились москофіли, які воліли бачити у школах російську мову і російське письмо. Бороздили також поляки. Українська мова вкінці була допущена до народних шкіл. Час від часу знаходились українці, що збирали народні пісні і перекази, записували до книжок і так росла і кріпилася українська свідомість.

Таким отже чином Галичина стала українським Піємонттом. Була тут хмара учених українців ріжних категорій науки і штуки, що кидали світло на сумежні провінції. Виходило багато українських книжок і часописів, zaloжено багато заведень не

тільки наукових, але й промислових та торговельних.

В політиці галичани стояли високо. До першого сойму у Львові 1861 р. вибрано сорок і дев'ять послів. В парламентах засідали не тільки цивільні українці, але й священники й єпископи, як ось єпископ Литвинович.

Найбільше розгалуженим просвітним інститутом в Галичині була "Просвіта" у Львові, що появилася 1868 р. Основником її був священник о. Степан Качала. Він вистарався в уряді затвердження статуту. В один час львівська Просвіта мала три тисячі філій, видавала тисячі книжок наукового і господарського змісту, що розходились далеко поза Галичину. До всіх тих здобутків і поступу причинялись переважно наші священники.

Ми вже згадували, що буковинським поетом був Юрій Федькович, він причинився багато до піднесення буковинців. Однак вершком осягів був Єротеї Пігуляк і др. Смаль Стоцький, що походили з Галичини, а також барон Микола Василько, дідич.

Ольга Кобилянська, популярна письменниця, тягнула свій родовід з Галичини. Вона вложила поважну цеголку в будівлю буковинської просвіти. Буковинці плекалися галицькими грудьми мов дитина матірними. Доля українців в обох провін-

ціях зрослася так сильно докупи, мов сіямські близнюки; коли один засипляв, той другому збиралось на сон, коли один будився зі сну, тоді другий вже не міг спати.

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА І ПІСЛЯ НЕЇ

Літом 1914 р. вибухла перша світова війна, що тривала понад три роки. Тоді українці находилися під Росією й Австрією, мусіли битись по обох сторонах за чужі інтереси, бо не мали ніякого способу, щоб оминути війну. В тій війні потерпіла сильно Україна, бо була сплюндрована чужинцями. Року 1916 Росія мала тимчасово в посіданню Галичину й Буковину, заводила там свої порядки, замикала українські школи і заборонила українські часописи.

Кінець кінців Австрія розпалась, а в Росії запанував комуністичний уряд, що забрав від людей все майно у свої руки. Зорганізовано Лігу Націй у Женеві, що мала пильнувати, щоб меншим народам не діялась кривда від сильніших народів. Рада амбасадорів віддала полякам Галичину, Волинь, Поліся й Підляше. Польща мала дати українцям автономію, однак не дала. Натомість 1931 р. справила в Галичині для українців пацифікацію, т.е. усмирення, післала до девять соток сел війсьکو, яке безмилосердно било безборонний нарід без роз-

бору, тільки тому, щоб українці боялись Польщі і розуміли, що Польща має над ними необмежене право і може з ними робити, що сама схоче. Польща замикала українські школи, обмежала видавництва часописів та чинила інші утиски. Спроварила в українські села мазурів, даючи їм поле з панських ланів і гроші на розробок господарки. Мазури мали полячити українців і доносити до влади, чи українці не бунтуються проти уряду. Галичину уряд перезвав на “малопольську,” щоб оминути питому назву краю.

Не лучша доля стрінула українців в Буковині і Бесарабії. Ті провінції дісталися в посідання румунам. Згодом уряд в Букарешті проголосив, що в межах Румунії нема українців, а ті люди що називають себе українцями колись давно були нібірумунами, треба їх отже назад поробити румунами. І зачались переслідування. Українських учителів уряд посилав в глиб Румунії, а на їх місце спроваджував румунських учителів. Священникам приказано правити по румунськи і по румунськи говорити проповіді. До сел спроваджено румунських кольоністів, давано їм землю дідичів і грошеву поміч з державного скарбу на розробок господарства, а кольоністи мали румунізувати українців. Українці скаржились перед Лігою Націй, що Польща і Румунія чинить їм велику кривду, однак Ліга мовчала.

Закарпатську Україну віддано чехам і дано їм

право об'єднаної автономії. В 1939 р. в березні Закарпатський Сейм в Хусті під проводом о. Августина Волошина проголосив самостійність Карпатської України. Але мадярське військо напало на Закарпаття, підбило сей край і здушило самостійницький прояв.

УКРАЇНЦІ ПО ПЕРШІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Коли скінчилась перша світова війна і розпалась Австрія, а в Росії, 17 березня 1917, повсталася революція і скинено царя Миколу II. і його родину, в тім круговороті, естонці, литовці й фіни, що були під Росією, дістали державну самостійність. В Австрії стали самостійними мадяри і чехи. Українці, що були під Росією вхопили за зброю, щоб вибороти для себе державну вільність. Залунав клич: "Ще не вмерла Україна," про що мріяли і до чого стреміли віками українці. Грудня 12-го 1917 р. зорганізовано Центральну Раду, на чолі з проф. Михайлом Грушевським в Києві і вона проголосила самостійність України 21 січня 1918 р., а 9-го лютого 1918 р. заключила в Берестю мир з Німеччиною, Туреччиною, Болгарією і Австрією і поробила заходи, щоб Німеччина дала збройну поміч українцям проти москвинів, що перли на Україну, щоб її підбити.

Оповідать сучасники, що Центральна Рада бу-

ла соціалістичного напрямку і через те не мала загального попертя в масах. Щоб лихові зарадити, покликали на уряд гетьмана Павла Скоропадського, що сталося 29 квітня 1918 р., котрому Центральна Рада вступилась без великого спротиву. Німеччина, Туреччина, Болгарія і Австрія признали повну українську незалежність, а гетьмана і його уряд правним заступництвом України і рівночасно прийняли в себе українських послів.

Справа української незалежності стояла на добрій дорозі і булаб пішла дальше, але сталася така перешкода. На Україні появились десятки ріжних отаманів, організували свої загони, писали ріжні універсали до народу, лучності між ними не було, ані добрих відносин до гетьмана і його уряду. Гетьманови закидали, що він німецький ставленик і що бере московських і польських людей до свого кабінету і тим шкодили сильно у закріпленні української держави, в наборі регулярного війська та параліжували фабричних робітників. Кінець кінців отаман Симон Петлюра випер гетьмана і його уряд в половині грудня 1918 р., встановив Директорію і 21 січня 1919 року проголошено в Києві злуку всіх українських земель в одній державі. Німців розброєно і вони вернулись до Німеччини. Забрався разом з ними і гетьман Скоропадський по девятьох місяців гетьмановання. І тоді отворено широко двері мовковським комуністам на Україну. Петлюра також немав сили через

вибрики отаманів опертись московській навалі, боровся якийсь час проти ворогів і вкінці мусів податись до Польщі.

Коли ті зміни переходили українці на Великій Україні, 1-го листопада 1918 р. кинулись до зброї за свободу галичани, а їх чільним генералом став потім Мирон Тарнавський. Першого листопада відібрано силою зброї від австрійців Львів, столицю Галичини. Зараз почалася війна з поляками, котрі також хотіли Львова. Той акт став всенародним святом і кожного року першого листопада свідомі українці святкують той день виступами на сценах з відповідними концертами і виголошують політичні промови. Українці перемагали поляків, але поляки покликали собі на поміч французів і по шістьох місяцях тяжкої боротьби з переважаючими ворожили силами, українське військо мусіло податись за ріку Збруч на Велику Україну.

На Буковині в тім часі також йшла боротьба з румунами за вільність Буковини, під кермою президента Омеляна Поповича, що візвав буковинців до боротьби з наїздником. По двох тижнях тяжкої боротьби, румуни заняли Буковину по Дністер і подиктували своє право буковинцям; тоді армія подалась до Галичини і помагала галичанам в борні проти ляхів.

Українці програли війну з наїздниками тому, що

не були приготовані як слід і не мали щирих сусідів, щоб в потребі могли дістати від них відповідну поміч.

Все те минулось, остали тільки спомини масового зриву і кєрвавих днів, що їх переживали українці. Та не минувся клич і завзяття, що Україна мусить бути вільною. Скорше перестануть шуміти Карпати і Дніпро на своїх порогах, як те, щоб українці зносили мовчки ярмо займанців.

УКРАЇНЦІ ЗА МОРЕМ

Українців в Злучених Державах і в Канаді доходить до мільона осіб. Вони переселились до сих держав переважно з Галичини, частинно з Буковини, з Закарпаття і дещо з Великої України. Се нова і свіжа вітка українського народу з Європи, що тут жиє і діє, як окрема одиниця серед моря різних народів, що замешкують цей суходіл. Українці люблять дотичні країни, врослися в них, постановили тут жити і у воєнних часах своїми грудьми боронять на різних боєвих фронтах разом з другими горожанами свободу і добробут прибраної вітчизни. Своє життя ведуть в українській культурі і традиції.

Українська імїграція до Злучених Держав датується 1860 р. Її започаткував Іван Макогон з Залісся, борщівського повіту в Галичині. Подають,

що в Злучених Державах буде понад шістьсот тисяч українців, а з них найбільшу групу становлять католики, що мають виразно зачеркнену працю, церкви, трох єпископів, священників, Сестер Василянок і Служебниць, і різні установи. В Канаді 1941 р. після державної статистики було українців 305,929 осіб. Тут українську іміграцію започаткували 1891 р. Іван Пилипівський і Василь Єлиняк, що походили з села Небилова, калужського повіту. Більшість українців живуть на фармах в Манітобі, Саскачевані й Альберті.

Католики стоять на першому місці між всіми українцями в Канаді,— після статистики їх число доходить до двіста тисяч, творять духовну цілість, мають двох єпископів з осідком у Вінніпегу, триста сімдесят церков і місій, що їх провадять сто двацять священників й около сто трийцять Сестер Служебниць, котрі учать Рідні Школи, працюють в двох українських шпиталях, катихизують дітей та вишивають обруси, тощо, для церковних потреб. Є шість виховавчих заведень і дві Вищі Школи у Вінніпегу і в Йорктоні з публичним призначенням, що їх свідоцтва признані урядом. Є сиротинці і доми для старців. Є чотири часописи: “Українські Вісти,” “Будучність Нації,” “Голос Спасителя” і “Світло.” Католицьку Акцію веде Брацтво Українців Католиків Канади — БУК — що має 80 відділів і три Виховні Інститути.

Православних статистика подає около 90 тисяч, в тім числі знаходяться українці, румуни, москалі, греки, серби, болгари і сирійці. Як велике число припадає на православних українців, статистика не подає. Можна однак здогадуватися, що буде їх около 50 тисяч, вони розбиті на шість різних православних груп, що ділять їх окремі догми й окремі церковні уряди. Старо-православні, що під російськими єпископами, греко-православні, жуківці, цепендисти, автокефальні і серафимчани.

Найбільша з них група має бути греко-православна, котрі оформував і до життя привів Василь Свистун 1918 р. Дотична група числить в припущенню около сорок тисяч вірних; мають дві часописі, товариство “Союз Укр. Самостійників”—СУС—і дві бурси. Інші групи менші, не мають видавництва, ані шкіл.

Є ще невеликі групи українців, що належать до Злученої Церкви, суботництва, баптизму і секти біблійників, їх духово контролюють чужі суперінтенденти.

До цивільних груп належать большевики, вони обстоюють комуністичний лад у Росії і заявляють себе проти українського самостійництва в Європі, мають дві часописі. - До 1940 р. большевики були організовані під назвою “Товариство Українсько-Робітничо-Фармарський Дім.” За поширення підривної пропаганди в Канаді міністер судівництва в

Отаві Ернест Ляпойнт заборонив 5-го червня 1940 р. шіснайцять різних нельояльних Канаді партій, а між ними також групу українських большевиків, їхні домівки зістали зачинені, видавництва припинені, а провідники арештовані. Але з огляду на те, що 22 червня 1941 р. німці видали війну Росії, Росія автоматично стала аліянтським спільником по зброї проти німців, уряд назад дозволив на ділання компартії в Канаді. Тоді комуністи переорганізувалися під новою назвою “Товариство канадських українців.”

“Українськими національними організаціями є: “Українське Національне Обєднання,” з їх органом “Новий Шлях” і “Гетьманці Державники,” що їх думку заступає часопись “Робітник.”

Українці в Канаді не мають своєї політичної партії, але входять до краєвих консерватів, лібералів, сошіял кредитовців чи ССФ, і з тих партій вибирають українських послів до парляментів в Отаві, Вінніпегу, Ріджайні і Едмонтоні.

В Аргентині, Бразилії, Уругваю і Парагваю є чверть міліона українців, переважно з Галичини, започаткували там свій побут десь від 1910 р., мають свої церкви, школи, Просвіти, пресу й інші установи.

Державний знак України —
Тризуб св. Володимира.

Page 1

10/10/2010
10/10/2010
10/10/2010

10/10/2010
10/10/2010

10/10/2010
10/10/2010

10/10/2010
10/10/2010
10/10/2010
10/10/2010

10/10/2010
10/10/2010
10/10/2010
10/10/2010

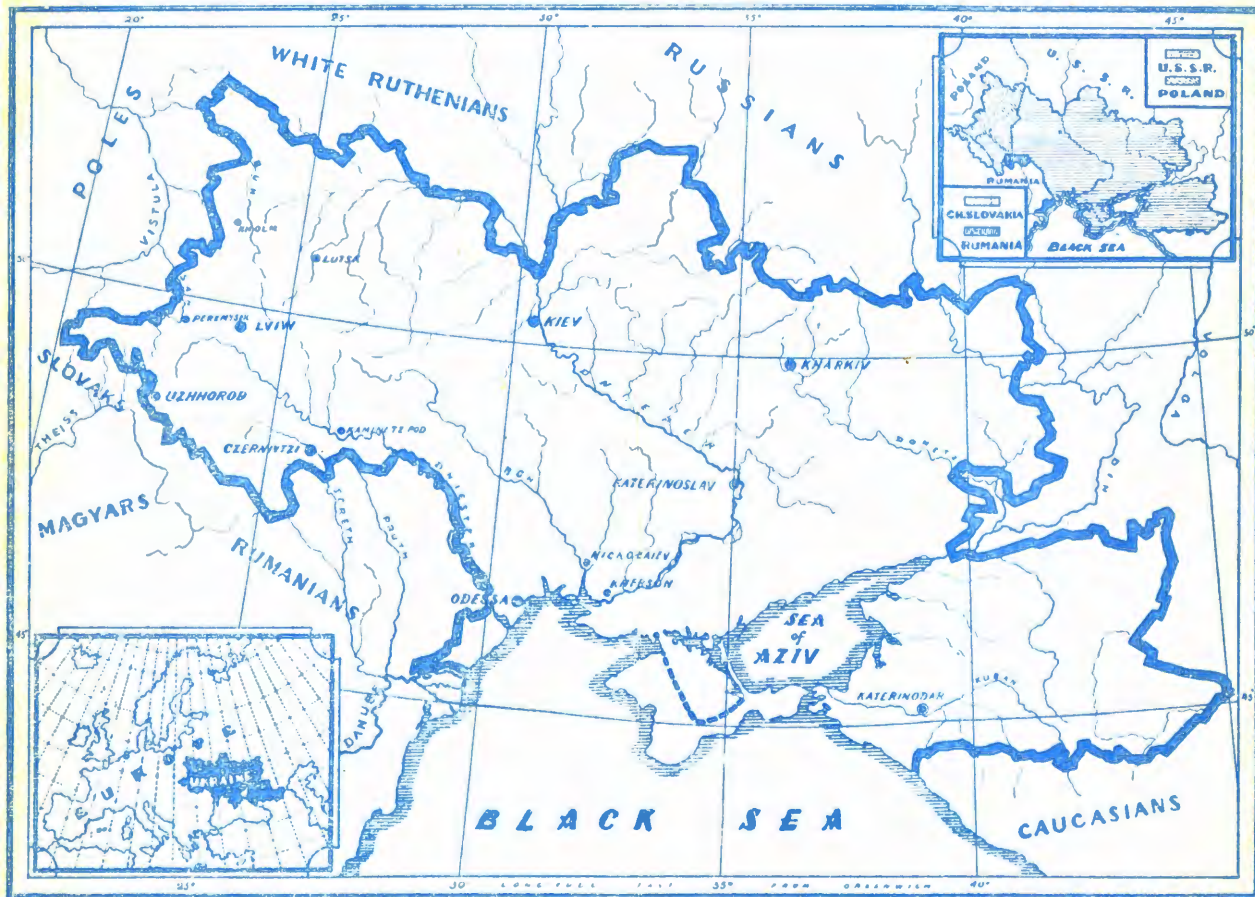

ЖОВТОБЛАКИТНИЙ ПРАПОР УКРАЇНИ

КАРТА ПРИРОДНИХ ГРАНИЦЬ І НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

ETHNOGRAPHIC MAP OF

UKRAINE

LOWER INSERT: UKRAINIAN TERRITORY IN EUROPE

UPPER INSERT: DISMEMBERMENT OF UKRAINE AFTER THE WORLD WAR

НАШІ ВИДАННЯ

1. Життя і навернення св. Володимира (ви-
  2. Канада, мій Рідний Край (черпано)
  3. Кров за віру! (вичерпано)
  4. Більшовизм, катівня народу (вичерпано)
  5. Чорна рука, або хто руйнує укр. нарід в
  6. Хрещення України (вичерпано) (Канаді?)
  7. 25-ліття нашої Дієцезії в Канаді
  8. Діточий Катехизм о. др. В. Кушніра
  9. Смерть у чарці, або що таке п'янство і як його позбутися?
  10. Пробудитель Галицької України
  11. Канадійський Вертеп
  12. Мішане Супружа?
  - 13-14. Коротка Історія Нашої Церкви
- Будучність Нації: Бюлетень БУК-а \$1.00 на рік
"The Future of the Nation," Box 281, Smuts, Sask.